

Произведения мастера пройдя суровые испытания времени не потеряли свою историческую и художественную ценность, потому что самое главное в них всегда был национальный колорит, привязанность к корням. Каждое произведение мастера совершенна и продуктивна, поскольку она является продуктом богатого художественного воображения, совершенной мысли.

Эти монументальные произведения, продолжающие образцовые моменты жизни в память о славной истории нашей страны, о памяти достойных сыновей и дочерей, политических деятелей, будут жить вечно.

Ключевые слова: Родина, герой, статуя, война, образ.

Images of historical personalities in the works of Jalal Garyagdy

This article describes the images of historical figures, state and political figures created by the outstanding sculptor of Azerbaijan Jalal Garyagdy, as well as the sons and daughters of Azerbaijan, who showed great prowess in the Great Patriotic War.

The works of the master who passed the rigorous tests of time didn't lose their historical and artistic value, because the most important thing in them was always the national color, the attachment to the roots. Each work of the master is perfect and productive, because it is the product of a rich artistic imagination, perfect thought.

These monumental works, continuing exemplary moments of life in memory of the glorious history of our country, the memory of worthy sons and daughters, political figures, will live forever.

Keywords: Homeland, hero, a statue, war, character.

“OCAQ” TAMAŞASI

Roza ALLAHVERDIYEVA

İnsanların əqli mənəvi, etik və estetik cəhətdən inkişafında mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi, qarşılıqlı təsiri mühüm amil kimi bütün dövrlərdə əhəmiyyətli rol oynamışdır. Heç şübhəsiz ki, milli mədəniyyətlərin inkişafını şərtləndirən əsas cəhətlərdən biri də məhz onun qarşılıqlı əlaqələrə əsaslanmasıdır. Doğrudur və heç kəs də şübhə edə bilməz ki, milli mədəniyyət hər şeydən əvvəl özünəməxsus elementləri əsasında inkişaf edir.

Açar sözlər: Teatr, dramaturgiya, sənətşünaslıq, tərcümə əsərləri, ədəbiyyat

Öz teatr əsərlərində türk teatr ənənələrini qərbin teatr ənənələri ilə əlaqəli şəkildə reallaşdırma bilən Türkiyə dramaturqlarından biri də Türqüt Özakmandır. İxtisasca hüquqşünas olsa da sonra teatr sənəti sahəsində təhsilini davam etdirən bu yazar Türkiyə teatri sahəsində o qədər sevilib, şöhrət qazanmışdır ki, hazırda Eskişəhər Bələdiyyə Başqanlığının açdığı bir teatra da “Türqüt Özakman Toytrosu” adını verilmişdir. Türqüt Özakman dram əsərlərindən əlavə həm də bir çox kino ssenarilər, romanlar müəllifidir. Belə ki, “Bu çilgin türklər” adlı romani həm teatr və həm də ekran həyatını yaşamış bir əsər olaraq ona böyük şöhrət gətirmişdir. Türkiyə tarixinin gözəl bilicisi olaraq onun öz doğma ölkə tarixini dünyaya sevdirmək baxımından bu əsər qələminə məxsus yeganə əsər deyil. Türkiyənin mücadilə tarixini yaxından öyrənmək, onun mahiyyətinə vurmaq baxımından Türqüt Özakmanın yaradıcılığını bir salnamə də adlandırsaq doğru olar.

Dissertant Özakmanın “Ocaq” pyesinin Azərbaycandakı səhnə həyatını təqdim edir.

Türk teatrının klassik əsəri sayılan “Ocaq” pyesi dəfələrlə bizim səhnələrimizdə müvəffəqiyyətlə oynanılmışdır. Son dəfə isə 2017-ci ilin sentyabrında Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında rejissor Firudin Məhərrəmovun quruluşunda təntənəli səhnə həyatı yaşadı. Türkiyənin özündə isə bu pyes 1962 -ci ildə Bursada tamaşağa qoyulsa da qeyd etmək lazımdır ki, 3 pərdədən ibarət olan bu pyes Türqüt Özakmanın hələ 1956-cı ildə Almaniyada yaşadığı illər də qələmə aldığı dram əsəridir. Lakin ilk qələmə aldığı şəkildə deyil, bir sıra dəyişikliklərlə əsər üzərində yenidən işləyən müəllif onu məhz, 1962-ci ildə teatra təqdim etmişdir. 1962-ci ildə səhnələşdirilən “Ocaq”ın müvəffəqiyyəti ona ekran həyatı vermək arzusu doğmuşdu və Orxan Kamalın bu əsərə bir sıra etdiyi dəyişikliklər ilə 1964-cü ildə ekranlaşdırılmışdır. Bu əsər Özakmanın özünün də çox dəyərləndirdiyi bir teatr əsəridir. Səbəbi isə odur ki, dramaturqun həyatını diqqətlə izləyən oxucu mütləq Özakmanın bir sıra həyat epizodlarıyla “Ocaq” da üzləşə biləcək. Beləki, Özakman da ocaqların dağılması faciəsini; paşa titullu ailə üzvlərinin faciəsini yaşamışdı. “Ocaq”dakı nənə obrazı isə bəlkə də yazının qohumlarından hansınsa prototipidir. Beləki, onun tərcümeyi halından məlum olduğu kimi onun ana tərəfi paşa nəslindən “Nuru paşalar” adlanan zəngin və kökənli osmanlılardan olub. Cümhuriyyətlə birlikdə paşalıq dövrü bitəndən sonra Özakmanın ailəsi də

dolanışığı uğrunda məhrumiyyətlər yaşamış, öz uşaq və gənclik ömrünün süzgəcindən keçirən yazar bu olayları qələmə almışdır. Əslində 60-cı illər ailəsinin durumunu əks etdirən bu əsərə zamansız və məkansız bir olaya həsr edilən bir fəlsəfi yanaşma kimi də baxmaq olar. Çünki bu əsərdə mövcud olan ailədaxili problemlər həmişə olub və indi də mövcuddur. Bildiyimiz kimi ailə cəmiyyətin nüvəsidir. Məgər konkret şərait və məkandan asılı olaraq dəyişən insan münasibətlərinin əsas mənbəyi insan amili deyilmi. Daha doğrusu insan elə hər yerdə insan olaraq qalmırmı? Şər ilə xeyrin mübarizəsi əbədi mübarizə deyilmi? Gələcəyə inam, ümid bəsləmək insan xarakterinə xas olan keyfiyyətlər deyilmi? Keçmiş nisgili yaşamırmı qocalan insan? Qocalarla gənclər arasındakı münasibət xüsusi münasibətlər deyilmi? Bax, insanın psixologiyasının, onun sosial durumunun, optimizminin və pessimizminin dərin qatlarını bir ailə dramı çərçivəsində araşdıran “Ocaq” sözün böyük mənasında həm də cəmiyyətdir. “Ocaq”dakı ocaq isə sadəcə kiçik bir məkana sığmayan günəşdir Yer üzünün. Onun sönməsindən qorxan bəşər kimi, bu ocağın da sönməsindən qorxanlar var “Ocağ”ın. “On illər keçsə də biz heç nəyin dəyişmədiyini görürük. İstər 1960-cı, istərsə də 2000-ci illər olsun zəngin və yoxsul ailə olsanız da bəzi şeylər eynidir. Öz üzərində ailəsinin namusu üçün məsuliyyət daşıyan bacı və ya heç bir məsuliyyət hissi daşımayan bacı, ailədə ünsiyyət problemləri yaşayan bir qız, həddindən artıq məsuliyyət üzündən gərgin bir ata, evin ağbircəyinə münasibət - bütün bunlar adətən rastlaşdığımız ailə tablosudur və ona baxmaq danxıdırıcı ola bilməz”. Niyə danxıdırıcı ola bilməz? Çünki ailəsi olan hər kəs üçün bu tablonu seyr edib orda öz güzgüsünü kimi əksini görmək maraqlıdır. Tamaşaçılardan biri isə “Ocaq”a olan yüksək dəyərini belə ifadə etmişdi: “Yer üstündə və ya yer altında cövher çıxanlar yer”?. Öz səmiyyətilə seçilən bu pyes tamaşaçısı tərəfindən real həyatın səhnə formatı olaraq qəbul olunur desək yanlışdır. Başdan ayağa ev əşyaları ilə qurulmuş səhnədən bəzən ocaq üzərində bişirilən aşın da ətri gəlir sanki. Bu təəssürlərə görə “Ocaq” kamera teatrına da yaxınlaşır. Üç nəslin üzvlərini bir səhnədə yerləşdirildiyi bu pyes öz yığcamlılığı ilə bədii ideyanı lakonik edə bilir.

Bir daha qeyd etmək ki, özünün çox da təmtəraqlı dekorasiyalar, əlavə butafor, müasir avtomatlaşdırılmış səhnə tələb etməyən; kasıb ailənin durumunu real təsvir edən sadə səhnə quruluşu, imkanları bir elə də geniş olmayan teatrımız üçün əl-qol açmağa imkan yaratması baxımından uğurlu bir səhnə əsəri kimi diqqət mərkəzindən qaçmayıb. Lakin bu imkanları səhnə quruluşu yaratmağın mürəkkəbliyini azaltmışdır. Əksinə daha böyük məsuliyyət qoyur rejissor qarşısında. Belə dar məkanda mizanların qoyulmasının nə qədər çətin olduğu anılır. Belə ki, bədii bir tamaşağa baxmağa gələn tamaşaçı üçün bədii quruluş tərtib etmək məsuliyyətini unutmamalıdır rejissor bu məqamda. Eyni zamanda nəzərə alsaq ki, bu pyes bir psixoloji dram statusuna malik bir əsərdir, onda iştirakçıların da bu psixoloji halları obraza çevirmək imkanlarından da

dənəşməli olur. 2017-ci ildə Sumqayıt Dövlət Dram Teatrındakı quruluşuna nəzər salsaq. Onu da qeyd etmək ki, hələ bir necə il əvvəl “Ocaq” Respublikamızın müxtəlif əyalət teatrlarında da səhnə həyatı yaşamağa müvəffəq olmuşdu ki, onlardan İrəvan Dövlət Dram teatrında tanınmış rejissor Vaqif Əsədovun da quruluşunu xüsusi qeyd etmək olar. 2017 -ci ilin sentyabrında Sumqayıt Dövlət Dram teatrında qoyulmuş tamaşayla bağlı məlumat sənədlərində gedən bir yazıya diqqət edək: “Müxtəlif janrlarda uğurlu tamaşalar hazırlayan Sumqayıt Dövlət Dram Teatrı 27.09.2017 tarixində qırx doqquzuncu teatr mövsümünü yeni tamaşa ilə açdı. İlk olaraq teatrın direktoru əməkdar mədəniyyət işçisi İslam Həsənov, daha sonra teatrın baş rejissoru əməkdar artist Firudin Məhərrəmov, əməkdar artist Nəmiş Şiməmmədov çıxış etdi. Ardınca tamaşa təqdim olundu. (Turgut Özakman) “Ocaq” psixoloji dramı əməkdar artist Firudin Məhərrəmovun yozumunda səhnə həlli tapıb. Bir ailənin iztirab və əziyyətləri kontekstində cəmiyyətin müxtəlif sosial, yaş kateqoriyalarının bəxş bucağı mükəmməl şəkildə açılır. Səhnə əsəri tamaşaçılar tərəfindən maraqla qarşılandı. Tamaşada rol alan əməkdar artistlər Növrəstə Həşimova, Fərqanə Musayeva, İzameddin Bağırov, Rauf Ağakışiyev, Cəlal Məmmədov, aktyorlar Oktay Məhdiyev, Xatirə Süleymanova, Sədaqət Nuriyeva, Həbib Xanlarov, Şəhla Məmmədova, İlahə Səfərova, Şəmistan Süleymanlı və Amil Babayev psixoloji nüansları məharətlə ifa etdi”. Beləliklə, səhnəmizdə Firudin Məhərrəmovun quruluş verdiyi bu pyesə diqqət yetirək. Pyesdə bir məkan və yeddi iştirakçı var. Əsərdə baş rol yoxdur. Lakin real həyatdakı rollar üzrə bölgü aparası ocaq olayın qəhrəmanını ailənin başçısı olan Atadır. Ata - Tarik işləri heç vaxt düz gətirməyən maşın təmirçisidir. O, özünü daşa közə vurmaqla ailəsinin ruzisini qazanmaq istəyən, onu bir kişi kimi dolandıрмаq arzusunda olan uğursuz bir biçərdir. Lakin uğursuzluğunu o heç vaxt biruzə vermək istəmir, çox vaxt ailə üzvlərinə yemək deyil, ümid yedirtməklə başını girtir. Bu evdə əlbəttə ki, ulu da var. O nənədir, Tarikin anası. Özünü paşanın arvadı bilən nənə artıq hərəkətsizdir və evin bir küncündə qoyulmuş kreslodə oturmaq paşa arvadı kimi qulluqlara onun qulluğunda durmağı əmr etməklə məşğuldur. Əfsuslar ki, ağıl çəmiş bu qoca qanın qulluqçu bildiyi onun öz doğma nəvələridir. Digər bir personaj isə evin yeganə qızı Sevdadır. Ayaqdan şikəst olan Sevdanın yeganə dərdi er dərdir. O, şikəstliyinin qorxusundan çöldə ona eşq oxuyan birinə inanıb ona qəlbini vermişdir. Bütün günü nənənin qulluğunda duran Sevdanı nənə yaxşı bir qulluqçu kimi çox sevdi. Onun qardaşı Özcan isə nənənin bu şiltəliqlərindən cana doymuş bir yeniyetmədir. O, nənənin evdə yaratdığı ab - havadan başını götürüb qaçmaq istəyir. Digər oğulun adı isə Fazildir. O, ailənin bütün qayğılarıyla özünü yükləmiş qeyrətli bir gəncdir. O, qardaşlarının və bacısının dərдинi çəkir. Onlara əl tutmaq arzusunda olsa da imkansızlıqdan başını itirmək dərəcəsinədir. Nihat evin böyük oğludur. O, “həyat dəyməz sənin göz yaşlarına” deyəyiylə yaşayan bir gəncdir. O hamını xoş sözləriylə

ovudub, ətrafında xoş ab-hava yaratmağa çalışır. Öz paşalıq hikkəsiylə evdə hamını hövsələdən çıxaran nənəyə münasibətdə səbr və təmkin göstərən xoş niyyətli bir gəncdir Nihat. Evin anası Səfiyyə isə adi müsəlman ailələrində üzləşdiyimiz səbri və təmkinli ana obrazıdır. Övladlarının yolunda canından belə keçməyi bacaran, hər vaxtlarına səbr və təmkin aşılayan, qayınanasının hər nəzində dözən bir anadır. O, evinin bitib tükənməyən dərdlərindən axırda qubarlayıb xəstəlik tapır, amma səsinə çıxarmır, ona görə ki, heç kəsə dərd vermək istəmir. Pyesin birinci hissəsində bir evin içi təqdim olunur. Rejissor ssenarisində bu ev kirayə götürülmüş bir ev deyər təqdim olunsada onun kirayə ev olduğu nə personajların dilində, nə də görüntüdə verilmir. Sadəcə mətnə diqqət məlum olur ki, bu ailə bağlı- bağıtlı bir ev həsrətindədir və öz xəyallarında bu evdə yaşayırlar. Pyesin qəhrəmanı Xəyal üçün bu ev - plov yeyərkən, öz ailə üzvlərinə bəxş edəcəyi ümidin tablosudur. "Çətini hər şeyi yoluna qoymağdır. Bu bir fermadır, bir tərəfdə şir-şir şələlə axır, o biri tərəfdə par-par... bir şey.. adı nə idi?" deyər həyat yoldaşı xəstəlikdən və dərdəndə üzülmüş Səfiyyəyə təsvir etdiyi bu tabloun varlığına özü belə inanmayan Tarik çəşanda bu xəyala dalmağı öz oğlu Nihata tapşıranda, Nihat da ondan geridə qalır. "Bax ana, bulaq başında kiçik bir ev. Birmətbəli, qırmızı damlı... Düz evin girəcəyində söyüd ağacı, arxası yamyaşıl çəmənlər... Evin bir tərəfində ağıppaq toyuq hini, o biri tərəfində gül bağçası... Sonra iri buynuzlu öküzlər, xınalı quzular, qoçlar... Ançılıqla da meşğul ola bilərik. Ana, təsəvvür elə, qərənfil ətirli bir bal pətəyi..." Bu nağılı dinləyən ana isə cavabda: "İnşallah, əməyiniz boşə getməz, axşamlar da qala kimi möhkəm evinizə dönərsiniz". Pyesdəki personajlar arasında münasibətlərin meşği olan bu dialoq həm pyesin ideyasını və həm də məqsədini anlamaq üçün açardır. Belə ki, məhrumiyətlər mənəfəsində əzələn bu ailəni ayıran və birləşdirən şərtlər açılır bu dialoqda. Burdakı ailə üzvlərinin hər biri isti ocaq həsrətindədir. Onlar zəhmətkeşdirlər, həyat eşqi güclüdürlər onların hər birində. Lakin bu enerjini müəyyən istiqamətə sərf etmək imkanları yoxdur onların; işsizlik mənəfəsində sıxılan bu insanları kapitalizmin mənfur şüarının ünvanlandığı adamlar deyillər. Bu şüara görə, "kasib tənbelliyinin qurbanıdır". Ancaq bu adamlar tənbell deyillər. Sadəcə sosial ədalətsizliyin qurbanıdır onlar. Onlar özlərinə təsərrüfat yaradıb, öz əllərinin əməyli yeyib- içib yaşamaq istəyirlər. Yalnız belə bir imkan daxilində onlar arzuladıqları cənnətə- yəni bağlı-bağıtlı, çağlayan şələləli həyatlarını təmin edə bilərlər. Yalandan uzaq bir həyat. Təsədüf deyil ki, ana, ona cənnətməkan bir ev bağışlamaq istəyən əri və oğluna "Əməyiniz boşə getməz" deyir. Çünki bu ailənin əldə etmək istədiyi bütün maddi nemətlər əməklərinin məhsulu olmalıdır. Əsərdə üç nəslin nümayəndəsi var nənə, oğul, onun ailəsi və nəvələr. Həmişə işləmək istəyir bu ailədə. Təkcə nənə işləmir. Onun arzulanan keçmişdə qalıb. O keçmişdəki kimi, əli-əlin üstünə qoyub əmr edir qulluqçulara. Təsədüf deyil ki, nənə hətta öz nəvəsini belə qulluqçu bilir. Obrazın gülüş doğuran bu

hərəkətləri, eyni zamanda da müəllifin sarkazmidir. Sətiraltı mənalıdır bu obraz. Öz dövrünün tələblərinə görə paşalıq dövrünü tənqid etməli olan Özəkman paşalıq dövrünün qalığı olan obrazı artıq zamanına uyğun şəkildə qocalmış, ömrünü yaşamış nənə obrazında canlandırılmaqla ona hörmətin də zəruri olduğunu gizli şəkildə hiss etdirər bilmişdir. Eyni zamanda həm ona gülməyə və hətta huşunu başını itirmiş bu qanının adət etdiyi vərdişlərdən qurtulmadan, öz nəvəsini belə qulluqçu əvəzinə qarşısında işlətmək hikkəsini ələ salmışdır. Bayaq qeyd etdiyimiz kimi, "Ocaq" da bütün hadisələr bir məkanda cəriyən etdiyi üçün, şəkillər də eyni bir məkanda dəyişir ki, bunu da quruluşçu rejissor çox ustalıqla həll edərək bunu yanan ocaq ətrafında həll etmişdir. Şəkillər dəyişərkən işıqlar sönür və qaralıqla tamaşaçının gözü önündə ocağın közləyən işığı görünür, yeni şəkli isə işıqları yanmasıyla canlanır ki, bu zaman da ocağın işığı gözəndə itir. Belə ki, ocaq öz mənasını məhz bu görüntüylə bir daha vurğulamalı olur. "Ocaq"ın Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında tamaşadan sonra mətbuatda gedən bir resenziyaya diqqət yetirək: "Ailənin üzvlərinin hamısı həyatından narazıdır. Nəvəsini qulluqçu zənn edən, bir zaman onu himayə etmiş paşanın sürgündən gələcəyini gözləyərkən ahi yaşa varmış nənədən (Əməkdar artist Fərqanə Musayeva) başqa hər kəs yoxsulluqdan çıxış yolunu axtır. Ata - Tarik (Əməkdar artist Rauf Ağakışiyev) yaxşı məşin ustası olsa da, öz emalxanasında işləmək əvəzinə, boş yerdə biznes xəyalları qurur, iki ilə milyonçu olmaq üçün güc çatmayan ideyalara bir ömür sərf etdiyinə fərqi yoxdur. Hansısa məslək sahibi olmuş, savadlı böyük oğul Nihat (Əməkdar artist Cəlal Məmmədov) isə ailədəki heç bir problemi ciddi əlməməsi ilə fərqlənir, yalnız özünü, həm də bu günü düşünür. Ailənin düşüdü yoxsulluq və perspektivsizlikdən qurtuluşu evdən getməkdə görür. Hərçənd o, heç bunu da bacarmır. Elə hər söhbəti lağ-lağya çevirməklə günü günə calayır. Onun həyata bu münasibəti təkcə öz xəyalları ilə yaşayan nənənin ürəyindədir. Yəqin ona görə ki, nənənin artıq bu həyatda təkbəşinə görəyəyi bir iş qalmayıb"⁴.

Əslində belə bir təhlil əsərin görünən tərəflərinin izahıdır. "Ocaq"ın isə dəyəri həm də onun görünməyən, bayaq qeyd etdiyim kimi görünməyən, lakin aydın şəkildə dərk edilə bilən alt qatının olmasındadır. "Ocaq" da konkret bir ailənin təmsilində həm ailədəxili münasibətlər tək insanların xarakterləriylə bağlı deyil, həm də ictimai siyasi quruluşlar arasındakı münasibətlər, dövrün diqqət etdiyi dünyagörüşlə də bağlıdır. Köhnə ilə təzənin, dövrünü yaşamış bir dövrün ilə yeni dövrün üz-üzə qalması. Bütün bunlar "Ocaq"ın dərin məna qatlarından xəbər verir. Əsərdə müsəlman mentaliteti problemlərinə də toxunulur ki, bu da pyesin kulminasiya nöqtəsinə çevriləməyə bilirmir. Belə ki, ailənin yeganə qızı qoşulub küçədə tanış olduğu oğlanla qaçanda adət etdiyimiz qeyrət mücəssiməsi olan kişilər kimi hikkələri, dəlicəsinə sevdidi qızının ünvanına: "Yüz dəfə dedim, mən belə şeyləri qəbul edə bilmərəm. Başa düşürsən? Bu evdə kim o alçağın

adını tutarsa, onun başını kəsərəm... Millətin üzünə baxa bilmərəm. Üç ay keçdi, düz üç ay. Adam bir xəbər yollar... Bir qabaqıma çıxsada bu iri ayağını da mən sındıraram". Lakin ataya baxmayaraq ailənin digər üzvləri üçün atanın bu kişi qeyrəti kimi qəbul edilən münasibəti artıq gərəksiz bir əlaqə norması kimi qəbul edilir. Və sonda onlar atalarının da bu müsəlmanı heysiyyətini dəf edib, evin Sevdasının atası tərəfindən bağışlanılmasına nail olub, ocaqlarının başında otuzdurlur. Sevdanın atası ilə görüşü pyesin ən təsiri səhnələrindən biri kimi yadda qalır. Bu ilin sentyabrında Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında tamaşaçılardan qurultulu alqışları bir daha nümayiş etdirdi ki, Özəkmanın bu pyesi məhz bu məqamında dövrümüz üçün aktual bir səhnə əsəri olaraq maraqlıdır. Müasir dövrümüzə, guya namus üstündə ailədəki qız- gəlini qatlı yetirən, atalar və oğullara bir növ dərs ola biləcək bir məqamdır bu. Pyes ailənin varlanmaq ümidilə bir yerə yığılmasıyla bitir. Varlanmaq istəyi... Pyesin əvvəlindən axıra kimi ana xətt kimi görünən bir dəyəyə üzə çıxır bu anda. "Öndər Paker bu ideyanın pyesin yazıldığı bir zamanın tələblərindən doğduğunu belə açıqlayır: "1962-ci ildə ilk dəfə səhnədə qoyulan "Ocaq" yazıldığı dövrün əsas xüsusiyyətlərini də ifadə edə bilmişdir. Belə ki, 1950-ci illərdən sonra hakimiyyətə gələn iqtidarı siyasətinə uyğun olaraq hər bir kəsi varlı görmək, hər məhəllədə bir milyonçuluq yaratmaq siyasəti yeridirdi. Kiçik burjuva keyfiyyətləri daşıyan, hər bir kəsə sifirdən başlayaraq varlanmaq ümidiləri aşılayan bu siyasət xəyalpərəstliyi həyatın yeganə ləzzəti kimi ortaya qoymuşdu"⁵. "Ocaq" qeyd etdiyimiz kimi bir məkanda yeddi personajın iştirakıyla keçən tamaşadır. Məhz məkandakı dəyişməzlik pyesdə başqa imkan daxilində çəviklik yaratmaq cəhdlərinə səbəb olmuşdur ki, burda biz personajlar arasındakı dialoqları xüsusi qeyd etməliyik. İkili, toplu, çarpaz dialoqlar üstünlük təşkil edir pyesdə. Pyesdə dəyişməz olan bir məkan isə əsərdəki ab-havanı gücləndirən bir vasitədir. Belə bir məkan personajların dərdli, sıxıntılı halını daha təsiri edən bədi obrazdır. Bu evdəki ocaq ailə üzvlərinin bir yerə yığan yeganə vasitədir. Ailənin bütün üzvləri bu evdən, dərd sərdən uzaq olmaq üçün qaçmaq istəyir və çox zaman onları hamısını bir yerdə görmürük. Lakin yeganə nənədir ki, onu hər səhnədə görmürük və o da ona görə yerindədir ki, artıq tərpənmək halında deyil. Türqut Özəkman əsəridə bu ideyanı belə təqdim edir: "Arxada sol küncdə ocaq, ön planda sağda isə nənənin kreslosudur ki, onlar öz ölçüləri və rəngləriylə ön plana çıxanlaraq evin yuva olma xüsusiyyətlərini təmsil

edirlər" Firudin Məhəmmədovun quruluşunda da pyesin bu şəkli nəzərdən qaçmır. Ön planda öz kreslosunda oturan nənənin özü keçmişə aid olsa da davranışı və statusu ilə başdakı kimi qəbul olunur. Lakin bu halyyla nənə həm də gülüş hədəfidir. Belə ki, nənənin gerçək sandığı paşa soyuyla, bu evin yoxsulluğu arasında olan təzad açı göz yaşları içində gülüş doğurmaya bilirmir. Məhz dialoqlar bu anda böyük hərəkət gücə malik olur.

Burda tək səbri və təmkinli bir gəlinlə, huşu başı getmiş qarı arasındakı münasibətlər deyil, həm də ailənin iqtisadi vəziyyəti obraz olaraq canlanır. Pyesdəki maraqlı obrazlardan biri də saatdır. Zamanına görə pyesdəki hadisələr üç ay müddətini əvəz etsə də, zamanı göstərən həmən bu saat vaxtı deyil, xarakterlərin daxili aləmini açmaq üçün seçilmiş bir atributdur. Qızına "sənin üçün çoxlu ayaqqabı alım" deyən ataya cavabında Sevdanın "Ququqlu saat" istəməsi və sonra da həmən saat evə gələndən sonra evdə tapılmaması zamanın bu insanları həyatında bir elə də böyük rol oynamamasından xəbər verir. Vaxt-zamanı göstərdiyinə görə deyil, bir bəzək əşyası olaraq dəyərlidir bu saat. Həyatlarını, zamanlarını bəzəmək həsrətindədirlər bu insanlar, çünki zamanları zaman-zaman onları sıxır və çürüdür, çünki Səfiyyənin - ananın sözlərinə görə ailədə bir- birilərini "rütubət kimi çürüdüb, güvə kimi yeməyə" məhkum olublar bu zaman daxilində. "Ocaq"ın diqqət çəkən dəyərlərindən biri də onun real olduğu qədər də romantikaya yaxınlığıdır. Tamaşaçının gözləri önündə açılan səhnə mənzərəsinin bozluğuna baxmayaraq o baxılı və göz yormur. Səbət isə personajların həmişə hərəkətdə olmasındır, istər dillə, istərsə də tərpənişlə. Hətta kreslodakı hərəkətsiz oturan nənə belə hər dəqiqə öz replikalırla canlanma yarada bilər tamaşada; iki dəqiqədən bir əlini - əlinə vurub "Xidmətçilər" deyər çığırən nənənin bu hərəkəti bir növ tamaşanın qafiyəsi və tamaşaya ritm verən bir vasitə kimi də qəbul etmək mümkündür. Tarik obrazı isə bir an belə yerində durmayıb elə hey uşaq kimi dingildəyir. Danışarkən, fikrini izah edərkən onun belə bir davranışı "Ocaq"ı qaynar bir mühitdə saxlayır. Obrazların dillərinə gətirdikləri xəyallar isə o qədər real səslənir ki, tamaşaçı boz səhnəni deyil, məhz personajların diliylə təsvir olunan "cənnətməkan yerləri" canlandırır gözləri önündə. Ümumiyyətlə, Türqut Özəkman realizmini və həm də romantikasını səhnəmizdə sərgiləyən "Ocaq" öz mövzu aktualılığıyla tamaşaçılarımızın arzuladığı bir əsər olduğunu həmişə sübut edə bilib. Bu baxımdan o təbii ki, hələ də teatrımızın repertuarlarından düşməyən türk dramaturgiyasının klassik bir nümunəsi sayıla bilər.

ƏDƏBİYYAT

¹ <https://eksisozluk.com/ocak>

² <https://eksisozluk.com/ocak>

³ <<http://sumqayitdram.az/tamasalar/130-49-cu-movsumun-achilishi-oldu.html>>

⁴ <http://medeniyet.az/page/news/41107/Hayat-ruzigari-seni-usutmeyince-Ocaq-yadina-dusmez.html>

⁵ <<http://library.cu.edu.tr/tezler/7983.pdf>> səh 203